

גבויא הלבוז:

בא לא לבוז 2

א. מאכיל פסיוניא אדוניה מטאין בראויא

מהו העיקרון עליו מצביע אבימי? האם זה מלמד משהו על תפיסתו את מצוות כיבוד אב ואם? ראו ברש"י והשוו לדברי המאירי המביא את ההרחבה בירושלמי:

המאירי על מסכת קידושין דף ל"א עמוד א'

וכן חייב לכבדם הרבה בדברים ולא עוד אלא שאם עשה להם כל מיני כבוד שבעולם והיה מקלה אותם בדברים יצא שכרו בהפסדו וקפחו וכל המכבד בדברים ולא כבד במעשה אלא מעט מצד מיעוט היכולת או אף שהטריחו במלאכה דרך כבוד ותועלת שכרך כפול לו דרך צחות אמרו יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם ויש מטחינו ברחים ומביאו לחיי העולם הבא ופירשו ענין זה בתלמוד המערב שמעשה היה באחד שהיה דרכו לצוד והיה מביא תמיד פסיוני ושאר מיני עופות ומאכיל לאביו וכשהיה אביו שואלו בני אלו מנין לך היה מקלהו בדברים ואומר לו סבא אכול ודוש כלביא אכלין ומודשין והרי זה מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם וכן פירשו באחד שהיה אמנות שלו טחינת ריחים ומזדמן שהזעיק המלך את חייליו וקראו לאביו של זה הטוחן לילך ומצד שראה הבן טורח הדרך חמל עליו ואמר לו אבא היה אתה במקומי לטחון ולזון את עצמך ואנשי ביתי ואני אלך במקומך לצבא ושמח הזקן על שהצילו מטורח הדרך ועשה כדבריו והרי זה מטחינו ברחים ומקיים מצות כבוד אב ונמצא מטחינו ומביאו לחיי העולם הבא ולשון תלמוד המערב בזה יש מאכיל לאביו פטומות ומורידו לגיהנם ויש כודנו ברחים ויורש גן עדן חד בר נש מאכיל פטומין אמר ליה אבוי ברי אילין מנן לך אמר ליה סבא אכיל ודוש כלביא אכלין ומודשין נמצא מאכילו פטומות ויורש גהינם כיצד כודנו לרחים ויררש גן עדן חד בר נש הוה טחין ברחיא אתו צמות לטחנניא ר"ל הזעיקו בני אמנות הטחינה לחיילות של מלך למלחמה וקבצום על כך אמר ליה אבא זיל טחון תחותי אימטית מבזיא טב אנא ולא את אי מטית מילקי טב לי אנא ולא את נמצא כודנו לרחים ויורש גן עדן:

השוו את מגמת סוגיה זו לאמור בסוגיה דומה:

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף ט' עמוד ב'

ואמר רבי יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי"א...

המאירי על מסכת בבא בתרא דף ט' עמוד ב'

דרך צחות אמרו הנותן פרוטה לעני מתברך בשש והמפייסו בדברים אף על פי שלא נתן מתברך באחת עשרה מכאן ואילך צא וחשוב נתן ופייס כמה הוא מתברך ויש מפרשים המפייסו עם הנתינה מתברך באחת עשרה ושיטת הסוגיא מוכחת אף בלא נתינה ובלבד בשאין ידו משגת:

ועם כל זאת מה ההבדל בין מצוות צדקה למצוות כיבוד אב ואם?

א האם היה אבימי רק נאה דורש או גם נאה מקיים? שימו לב לעדות אביו של אבימי [רבי אבהו]. עמדו על שלושה יסודות באופן בו כיבד אבימי את אביו. האם הם [או לפחות חלקם] נגזרים מתפיסתו

ההלכתית כפי שבאה לידי ביטוי בסוגיית הפסיונים והרחיים?
 ב. היות ומוזכרים חמשה בנים גדולים וסוגיית כבוד אב ואם - אין ספק שיש כאן תשתית והשראה לסיפורו של עגנון - 'בהפוכה'.

👉 'דרש מזמור לאסף' מה הקשר?
 לאחר דברי רש"י ותוספות [ויש עוד פרשנים נוספים] נסו את מזמור פ"ב בתהילים.
 מה טיבה של הביקורת כלפי מערכת המשפט?
 האם יש שם קריאה להעדפה מתקנת כלפי השכבות החלשות?
 האם קריאה זו עומדת בתביעת התורה לא ליצור אפליה כזו [ודל לא תהדר בריבו - שמות פרק כ"ג פסוק ג]? האין כאן רמז לגישה הרכה אותה הביא אבימי לידי ביטוי במצוות כיבוד אב ואם?

2. סוגיא קצה כניבוי הוי"ו

👉 הורים המבקשים לכבד את בנם
 מה בדיוק פשרו של ההבדל בין האב לאם?
 על הפרובלמטיות ביחסים בתוך המשפחה שבה הבן תלמיד חכם גדול [יותר מאביו] ראו ראשית את דברי המאירי:

המאירי על מסכת קידושין דף ל"א עמוד ב'
 ואם היה הבן תלמיד חכם ורצו אביו ואמו לשמשו יקבל מאמו ואל יקבל מאביו שמכיון שהוא בן תורה יש לו בזה חלישות הדעת:
 ואת הספור הנורא על המהר"ם מרוטנבורג [מצולף בנפרד].
 👉 ר' טרפון ואמו

מה המיוחד באופן הכיבוד של ר' טרפון? למה מיעטו חכמים בפועלו? ראו את המקבילה בירושלמי [שחלקה מובא גם בתוספות] והעצימו את השאלה ומשם גם פתרונה:

תלמוד ירושלמי מסכת פאה דף ג' עמוד ב'
 אמו של ר' טרפון ירדה לטייל לתוך חצירה בשבת והלך ר' טרפון והניח שתי ידיו תחת פרסותיה והיתה מהלכת עליהן עד שהגיעה למיטתה פעם אחת חלה ונכנסו חכמים לבקרו אמרה להן התפללו על טרפון בני שהוא נוהג ב' כבוד יותר מדאי אמרו לה מה עביד לך ותניית להון עובדא אמרו לה אפילו עושה כן אלף אלפים עדיין לחצי כבוד שאמרה התורה לא הגיע...
 ראו גם תוספות ד"ה: ר' טרפון. היכן הכיבוד גדול יותר? מה ניתן ללמוד מההנחיה של חכמים לר' ישמעאל?

👉 רב יוסף וקול אמו
 מה פשר דימוי של האם לשכינה? היזכרו בסוגיית העמוד הקודם [שלושה שותפים...]? אך למה דווקא שכינה [ולא אלוקים או הקב"ה]?
 👉 תפיסת היתומים [ר' יוחנן ואב"י].
 השוו את דבריהם לדברי הירושלמי:

תלמוד ירושלמי מסכת פאה דף ג' עמוד ב'

רבי זירא הוה מצטער ואמר הלואי היה לי אבא ואימא דאיקריון דנירת גן עדן. כד שמע אילין תרתין אולפניא. אמר: בריך רחמנא דלית לי לא אבא ואימא לא כרבי טרפון הוות יכילמנא למעבד ולא כר' ישמעאל הוינא מקבלה עלוי.

מהי המסקנה המתבקשת מקובץ סוגיות זה?

ג. רב אסי ואילו

מדוע עזב רב אסי את אמו ועלה ארץ ישראל?

שימו לב לדרישותיה המתגברות של האם [ולאופיין]. מה ניתן להסיק מכך ביחס לגבולות מצוות הכבוד? ראו את דברי הרמב"ם, הראב"ד ונושאי כליהם:

רמב"ם יד החזקה - הלכות ממרים פרק ו הלכה י'

מי שנטרפה דעתו של אביו או של אמו משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחם עליהן ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנשתטו ביותר יניחם וילך לו ויצוה אחרים להנהיגם כראוי להם. [השגת הראב"ד - מי שנטרפה דעתו של אביו וכו' יניחם וילך לו ויצוה אחרים להנהיגם כראוי א"א אין זו הוראה נכונה אם הוא ילך ויניח לו למי יצוה לשמרו עכ"ל]:

כסף משנה שם.

מי שנטרפה דעתו של אביו וכו'. בפ"ק דקידושין (דף ל"א): אמרנן רב אסי הוה ליה ההיא אימא זקנה אמרה ליה בעינא תכשיטין עבד לה בעינא גברא נעיין לך בעינא גברא דשפיר כוותרך שבקה ואזל לארעא דישראל. ומ"ש ויצוה אחרים להנהיגם כראוי עצה טובה קמשמע לן ואין ספק שכן עשה רב אסי. וכתב הראב"ד ז"ל אין זו הוראה נכונה וכו'. ואילו היה רבינו מוציא דין זה מדעתו היה השגתו השגה אבל אחר שהוא מוציא אותו מעובדא דרב אסי שכתבתי אין מקום להשגתו והר"ן כתב על השגה זו ולא ידעתי למה דהא דרב אסי הכי מוכח אולי הוא ז"ל סובר דדוקא למיסק לארץ ישראל ואינו מחזור עכ"ל:

במה נחלקו הרמב"ם והראב"ד? ראו את גישתו של הרב וולדינברג:

שו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן נט

רבי אליעזר יהודה ולדנברג, (1915-2006), כיהן כאב בית דין בירושלים. בספריו ציץ אליעזר הוא עונה על הרבה שאלות מודרניות, במיוחד בשטח ההלכה והרפואה. הוא כתב גם ספר הלכות מדינה, העוסק בבעיות הלכה ומדינה.

למדנו בפשטות דכל שמכיר באביו או אמו שנטרפה דעתם ולא יוכל לעמוד נגדם אין לו ברירה אחרת כדי לצאת ידי שמים אלא לעזבם ולמוסרם בידי אחרים וללכת מהם.

אבל כוונת הראב"ד היא דל"ד להיא עובדא דר' אסי ששם לא נטרפה דעתה אלא זקנה היתה ולפי שלא היה יכול להשתדל לה בעל כרצונה הלך ממנה כדי שלא יעבור יותר על מה שמצוה אותו עוד ולא יוכל לקיים, אבל מי שנטרפה דעתו שצריך שמירה יתירה אין הדעת נותנת שיניחם וילך לו דכיון דאינו מצווה לקיים ציווים ואינו ירא מעונש בעברו על ציווים שהרי אין להם דעת וא"כ אינו מחויב כי אם להאכילם ולהשקותם ולשמרם והיאך ילך לו.

מה פשר הספק ביחס ליציאה מן הארץ?

ראו את הבריור בשאלת האיסור והיתר לצאת מן הארץ בשני המאמרים הנספחים:

הרב ש' דייכובסקי, יציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ [המיוחד שם בפרק ה],

הרב י' רוזן, תרבות טיולי חו"ל - שני המאמרים לקוחים מתוך תחומין כ' (תש"ס), עמודים 399-411.

3. כבוד אב

מה מטרתם של דקדוקי הלשון [בשביל אבא] הלא אין אביו נמצא במקום כדי לחוש בכבוד? ובמיוחד כבוד לאחר

מיתה [הריני כפרת משכבו] מה זה מלמד על טיבה של המצווה?

הערך של שמירת כבוד שם אביו. ראו את תמצית המסקנה ההלכתית של הרמב"ם:

רמב"ם יד החזקה - הלכות ממרים פרק ו

ולא יקרא לו בשמו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבא מרי היה שם אביו או שם רבו כשם אחרים משנה את שמם יראה לי שאין נזהר בכך אלא בשם שהוא פלא שאין הכל דשין בו אבל השמות שקוראים בהן את העם כגון אברהם יצחק ויעקב משה וכיוצא בהן בכל לשון ובכל זמן קורא בהן לאחרים שלא בפניו ואין בכך כלום.

עמדו על המשותף שבין הלכות הכבוד בלשון להימנעות מקריאה בשם אביו.

ה. כבוד מורא

מה ההבדל העקרוני בין חיובי כבוד לחיובי מורא?

הלכות הכבוד בלשון שייכות ל'כבוד' או ל'מורא'? אם הן שייכות ל'מורא' מדוע הן מכוננות בגמרא: 'מכבדו בחייו ומכבדו לאחר מיתה'?

